

10. Традиційна культура в умовах глобалізації: свята і святкування : Матеріали науково-практичної конференції. Харків : Друкарня Мадрид, 2021. 355 с.

Одержано 16.03.2023

Олена Андріївна БАЦІНКО,

курсантка навчальної групи Ф2-101

Харківського національного університету внутрішніх справ

КРИМ У СКЛАДІ ЗОЛОТОЇ ОРДИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Минувшина Криму має багатовікову історію, багатогранну та самобутню спадщину. Середньовіччя стало часом тяжких випробувань для жителів півострова: постійні набіги кочовиків та облоги фортець, як правило, закінчувалися трагічно, – населення винищувалося, господарство приходило в занепад. Таким чином тут з'явилися і татари, які після перемоги над руськими військами на річці Калка зайшли до Криму на зимівлю і підпорядковували степову зону Ординському царству.

Під час монголо-татарської навали Крим перейшов до складу Золотої Орди (Золота Орда в первісному значенні цього слова перекладається як військова влада). На його території утворився улус із центром у місті Солхат (сучасний Старий Крим)[1, с. 29].

Активний розвиток міст, ремісництва та торгівлі продовжувався й після підпорядкування кримських земель Золотій Орді. Генуезькі купці, із дозволу золотоординської адміністрації, розпочали засновувати власні факторії, які стали основними важливими осередками торгівлі. У гірській частині постало князівство Феодоро, яке успадкувало традиції часів Візантійської імперії. На південному узбережжі виникало чимало торговельних портів (факторій), які захищали могутні фортеці. Найбільшою факторією стало місто Кафа (сучасна Феодосія).

Територія Кримського ханату, що зародився на теренах Золотої Орди, була доволі обширною: окрім власне Криму до його складу входили землі від гирла Дніпра аж до гирла Дону, та від річки Кубані – до Грузії. Столицею ханату було спершу місто Кирк-Ор, а вже згодом – Бахчисарай [2, с. 55].

Політичний устрій сформований на зразок золотоординського: форма правління – монархія, на чолі якої стояв хан, що карбував

власну монету. Основою знаті були князі (беї), які очолювали роди, та темники (воєначальники), що керували військом. Влада хана обмежувалася діяльністю *курултая* – з'їзду найвпливовіших родів у державі, які також входили до державної ради, *дивану*, що вирішувала найважливіші справи в державі. Ще однією впливовою силою в суспільстві були мурзи – привілейовані члени інших родів. З часів Золотої Орди ханство успадкувало традиції змішаного релігійно-адміністративного управління. Панівною релігією стає мусульманство, а очільником мусульманського духовенства був муфтії, який також вважався представником судової влади.

Кримський улус завжди займав визначальне місце у територіально- адміністративній організації Орди: вигідне геополітичне розташування, зростання міст, розвиток торгівлі та сільського господарства спричинили те, що боротьба ханів за трон спадкоємиці Золотої Орди – Великої Орди почалася з Криму [1, с. 30].

Місцева влада передавалася у спадок, а місцеві правителі, не потребуючи втручання і допомоги верховного хана, здобули необмежену владу і титул ханів: самостійно вирішували питання війни і миру, були легітимними воєначальниками багатотисячних військ, вели дипломатичне листування, чинили верховне правосуддя, і навіть боролися за верховну ординську владу.

Історичні погляди щодо оцінки ординського державного ладу дуже розходяться, оскільки він мав ознаки і феодалізму, і родоплемінних відносин. Поліетнічність та віддаленість улусів, архаїчність в управлінні, жорстокість звичаєвих законів, деспотизм привілейованої ординської меритократії, яка, отримавши право на привілеї, чинила власне владне свавілля на місцях, – усе це послужило причинами для виникнення сепаратистських тенденцій, що призвели до розпаду Золотої Орди та утворення окремих середньовічних держав, однією з яких і було Кримське ханство – колишній (до 1441 р.) Кримський (Солхатський) улус Золотої Орди.

Початок XV ст. був важким часом міжусобних війн на території Золотої Орди. Місцева впливова татарська знать на чолі з Хаджі-Гіреєм виступила за виокремлення Криму в незалежну державу, внаслідок чого, за його сприяння утворилася нова держава – Кримський улус у південно-східній частині Кримського півострова. А вже в 1449 році Хаджі-Гірей проголосив себе повноправним володарем Криму й оголосив про незалежність ханства від Золотої Орди.

Крим у 1475 році уже був під владою Османської імперії. Турецький султан Мегмед II розпочав захоплення Кримського півострову, здобувши ключові торгові міста, включно з князівством Феодоро, –

все південне узбережжя Криму. Захоплені землі в Криму цікавили Османську імперію і як потужні фортеці. Тож султан віддав наказ їх зміцнити, закладались й нові фортеці [3, с. 29].

Таким чином, з проголошенням незалежності Кримського улусу від Золотої Орди за Хаджи-Гірея і перенесенням столиці в м. Бахчисарай, значення Криму занепадає, однак в історії кримсь-котатарського народу й України в цілому він має виняткове значення, і не лише як перший політичний центр кримських татар, а й як важливий культурний та науковий центр Східної Європи доби розвиненого та пізнього середньовіччя, врешті, як важливий торговий центр, що відіграв ключову роль не лише в історії Криму та України, а й всього Середземноморського простору.

Список бібліографічних посилань

1. Коляда І., Виговський М., Войцеховський Ю. Кримське ханство у XVIII ст. *Історія у школі. Науково-методичний журнал*. 2007. №9. С. 29 – 33.

2. Панащенко В. Кримське ханство у XV – XVIII ст. *Український історичний журнал*. 1989. № 1. С. 54 – 64.

3. Пономарьова Г., Андреева А. Процес становлення кримськотатарської державності: від улусу до ханства. *Право*. 2018. № 4. С. 118 – 126.
Одержано 21.04.2023

Ольга Максимівна БЕРЕЖНА,

курсантка навчальної групи Ф1-201

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Широкомасштабна військова агресія рф проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, призвела до порушення низки прав людини, серед яких особливу увагу привертає право на освіту, оскільки його реалізація в умовах воєнного стану зазнала суттєвих змін. Для здобувачів освіти війна створила перешкоди стосовно доступу до навчання, негативно вплинула на якість й успішність отриманих знань, а також на безпечність умов, у яких доводиться здобувати освіту. З огляду на це, Міністерством освіти і науки України (далі – МОН) були запроваджені деякі нововведення та рекомендації для вирішення цих питань.